

BIBLIOGRAFIA

- ARIEL (1988): Mira Ariel, «Referring and accessibility», *Journal of Pragmatics*, 24, 65-87.
- (1990): Mira Ariel, *Assessing Noun-Phrase Antecedents*, Londres: Routledge.
- (1991): Mira Ariel, «Referring expressions and the +/- coreference distinction», dins Thorstein Fretheim, Jeanette K. Gundel, *Reference and Referent Accessibility*, Amsterdam: John Benjamins, ps. 65-87.
- CASTELLÀ (1992): Josep Maria Castellà, *De la frase al text: Teories de l'ús lingüístic*, Barcelona: Empúries.
- CUENCA (1998): Maria Josep Cuenca, «Els mecanismes de referència», dins Adela Costa, Maria Josep Cuenca, Gemma Lluch, *Text i gramàtica: Teoria i pràctica de la competència discursiva*, Barcelona: Teide.
- (2000): Maria Josep Cuenca, *Comentario de textos: los mecanismos referenciales*, Madrid: Arco Libros.
- GIVÓN (1983): Talmy Givón, «Definiteness and referentiality», dins Joseph Greenberg (ed.), *Universals of Human Language: Syntax*, Stanford: Stanford University Press.
- (1990): Talmy Givón, *Syntax: A Functional-Typological Introduction*, Amsterdam: John Benjamins.
- GRICE (1975): Herbert P. Grice, «Logic and conversation», dins Peter Cole, Jerry L. Morgan, *Syntax and semantics 3: Speech Acts*, Londres: Academic Press, ps. 41-58.
- HALLIDAY, HASAN (1976): Michael A. K. Halliday, Ruqaiya Hasan, *Cohesion in English*, Londres - Nova York: Longman.
- LEVINSON (1987): Stephen C. Levinson, «Pragmatics and the grammar of anaphora: a partial pragmatic reduction of binding and control phenomena», *Journal of Pragmatics*, 23, 379-434.
- (1991): Stephen C. Levinson, «Pragmatic reduction of the binding conditions revisited», *Journal of Pragmatics*, 27, 107-161.
- RIGAU (1981): Gemma Rigau, *Gramàtica del discurs*, Bellaterra: Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona.

BOECKX, Cedric i Txuss MARTÍN: *El clíctic datiu és més que un clíctic*, Lleida: Pagès, 2013.

CARLOS RUBIO ALCALÁ

Universitat Autònoma de Barcelona, Centre de Lingüística Teòrica
 carlos.rubioalcala@gmail.com

En aquestes línies farem una breu ressenya del treball *El clíctic datiu és més que un clíctic* de Txuss Martín i Cedric Boeckx, al qual es va atorgar el Premi Internacional de Recerca en Filologia Catalana Joan Solà l'any 2012. Es tracta d'un estudi sobre les propietats particulars que presenten els pronoms febles

que reben cas datiu i que els separen d'altres com ara els acusatius o els locatius, els quals tenen aparentment un comportament morfosintàctic molt diferent. Aquestes diferències semblen demanar una explicació que permeti donar compte del comportament dels clítics datius en la mesura en què no es comporten com la resta.

L'obra comença amb l'observació que el català barceloní té una forma de clíctic datiu plural pronunciada [əɫzi] (a diferència del català estàndard, en què aquest clíctic és *els*) que es podria analitzar com a *els hi*, és a dir, com la unió d'un clíctic acusatiu i un altre locatiu. A partir d'aquesta observació inicial, la presentació de dades lingüístiques i l'anàlisi s'estenen a la resta de clítics del català i d'altres llengües romàniques.

Ja des del pròleg de Gemma Rigau s'ofereix una visió d'alguns dels aspectes essencials del llibre: com ara el tractament d'un fenomen que pot semblar circumscrit (l'estudi d'un tipus particular de pronom feble) i que afecta un nombre relativament petit de parlants (els del dialecte barceloní del català) pot obrir finestres cap a la comprensió i l'estudi de parts molt àmplies i centrals de les gramàtiques humanes. En el cas d'aquesta obra, es poden establir connexions no només amb els clítics d'altres varietats del català i d'altres varietats romàniques, sinó també amb aspectes universals del llenguatge com serien les mateixes nocions de *datiu*, *pronom* o *cas gramatical*.

El llibre es divideix en tres capítols centrals, anomenats «Fenomenologia bàsica», «Anàlisi» i «Extensió de l'anàlisi» i un apèndix on s'exploren possibles conseqüències teòriques de la proposta.

El primer d'aquests capítols, «Fenomenologia bàsica» resumeix les raons per les quals els autors proposen una anàlisi nova dels clítics datius. Hi ha fonamentalment tres conjunts de propietats que caracteritzen els clítics datius envers altres pronoms febles. En primer lloc, tenim les anomenades *formes opaques*, és a dir, formes del clíctic datiu que no es corresponen amb aquelles que esperariem, i que es donen en casos de combinació de clítics de tipus diferents. Exemples d'aquestes formes opaques els podem veure en castellà i català:

- (1) a. A Pedro, el premio **se lo** dieron ayer (*i no pas *le lo*).
 b. El llibre, a en Quim, **l'hi** donaré demà (*i no pas *li el*).

El que resulta més interessant és que aquestes formes opaques apareixen no més quan un dels clítics del conjunt és datiu.

En segon lloc, trobem els casos d'ordre flexible. En general sabem que, almenys dins les llengües romàniques, els clítics datius normalment precedeixen els acusatius. La hipòtesi, dins d'una determinada perspectiva sobre el llenguatge, és que elements que compleixen la mateixa funció sintàctica i, en principi, semàntica haurien d'ocupar la mateixa posició dins l'estructura oracional. Tot i així, apareixen diversos casos en varietats romàniques en què l'ordre no és el que hem descrit o fins i tot és variable. A més a més, aquesta variabilitat no és constant: pot apa-

rèixer, per exemple, quan els clítics van abans del verb però no pas quan el segueixen (en el cas dels imperatius i altres formes verbals semblants).

En tercer lloc, trobem restriccions que operen sobre les combinacions entre clítics que estan molt lluny de ser trivials. Per exemple, les restriccions de persona i cas impedeixen que un pronom clític es combini amb qualsevol pronom acusatiu que no sigui de tercera persona. Així, podem dir (2a) però no pas (2b):

- (2) a. El director, me l'ha recomanat la Mireia.
 b. *Al director, me li ha recomanat la Mireia.

És important assenyalar que no hi ha cap raó semàntica o pragmàtica per la qual (2b) hagi d'ésser mal formada: el context és perfectament normal i comprensible des d'un punt de vista no lingüístic, però malgrat això, aquesta combinació de pronoms no sembla que existeixi a cap llengua romànica. De nou, d'acord amb els autors, en són responsables les propietats particulars dels clítics datius.

Aquestes tres raons duen Boeckx i Martín a la conclusió que la noció de clíctic datiu no ha de ser un primitiu del llenguatge humà, sinó que més aviat ha d'ésser una noció derivada d'altres de més senzilles o, seguint la metàfora química que els autors fan servir, més atòmiques. El capítol 3 «Anàlisi» conclou/proposa que el clíctic datiu és el resultat de la unió d'un clíctic acusatiu i un locatiu.

L'anàlisi pròpiament dita del capítol 3 s'estableix sobre la hipòtesi que tots els clítics (i de fet, tots els sintagmes nominals) són realment SNs que poden tenir, o no, una capa modificadora de caràcter determinant o demostratiu. Això s'oposa a l'anomenada hipòtesi del Sintagma Determinant que proposa que els Sintagmes Nominals estan tots dominats per una capa D.

La part crucial d'aquesta anàlisi és que permet diferenciar els clítics datius dels acusatius i locatius. A aquest segon grup li mancaria la capa D modificadora, mentre que els datius sí que en posseirien. Un altre avantatge de la proposta de Boeckx i Martín és que permet continuar considerant els clítics com una classe natural d'elements sintàctics, la qual cosa explicaria, almenys parcialment, per què els casos d'opacitat que fan que certs clítics pateixin canvis morfològics sempre resulten en un altre clíctic i no pas en una forma nova.

El resultat de l'anàlisi és la concreció formal de la intuïció que el clíctic datiu és la suma d'un acusatiu i un locatiu. L'estructura interna del clíctic datiu, aleshores, seria:

$$(3) \begin{array}{l} [_{SN} N^0 [_{SD} D^0 [t_{SN}]] \\ [_{SN} el(s) [_{SD} hi [t_{SN}]]] \end{array}$$

En aquest esquema hi ha dos elements importants. El primer és que el nucli nominal N^0 , que rep el contingut morfològic *els*, s'ha desplaçat des d'una posició més incrustada dins del sintagma per damunt de la capa D. Aquest moviment, com veurem, no és obligatori en tots els casos. El segon és que tot i que el clíctic

resultant *els hi* aparegui només a certes varietats del català, l'estructura subjacent és la mateixa per a tots els clítics datius, segons els autors.

Les primeres dues particularitats dels clítics datius esmentades abans (les formes opaques i l'ordre flexible de mots) quedarien doncs explicades de la següent manera: la part nominal del clíctic pot pujar dins el sintagma o romandre a la part baixa, la qual cosa explicaria l'ordre de mots canviant que podem trobar a diferents llengües romàniques. A més a més, els casos d'opacitat respondrien a un efecte superficial pel qual el clíctic datiu *incorporaria* l'acusatiu com a resultat de ser més complex des del punt de vista morfològic.

El capítol 4, «Extensió de l'anàlisi», s'ocupa de l'últim dels trets diferenciadors dels clítics datius, és a dir, les restriccions de Persona i Cas descrites a Bonet (1991). El capítol comença amb la pregunta, potser més profunda que les plantejades fins ara, de què significa ser un clíctic. La resposta dels autors, seguint propostes anteriors com ara la de Roberts (2010), és que hi ha poques diferències entre els clítics i els morfemes de concordança d'objecte que es donen a diferents llengües del món, entre el verb i els seus complements, raó per la qual els clítics sempre han d'aparèixer al costat del verb flexionat i manifesten propietats morfofonològiques que els separen d'altres tipus d'elements pronominals. El fet que la cliticització sigui realment un aspecte de la concordança té una conseqüència molt important per les combinacions pronominals possibles: com que el verb ja ha realitzat la seva concordança de persona amb un dels clítics del conjunt, aquest tret està ja satisfet i no es pot tornar a satisfer amb un altre clíctic. Això tindria l'efecte que quan tenim més d'un clíctic, només un d'ells pot tenir el tret de persona actiu. Un clíctic sense tret de persona rebria un contingut morfològic per defecte de tercera persona, i això és exactament allò que trobem als casos de Restricció de Persona i Cas.

L'obra conclou amb un apèndix en el qual s'examinen les propietats del procés d'herència de trets gramaticals en relació amb els processos de concordança que els autors atribueixen als clítics. Tot i que podria ser interessant per a lectors amb voluntat d'aprofundir en aquestes qüestions, la seva extrema brevetat (dues pàgines i mitja) el fa difícil de seguir, en la nostra opinió.

Si volguéssim recomanar aquest llibre a un tipus de lector, hauríem de diferenciar clarament dues parts dins l'obra. La primera part, que es correspon amb el capítol 2, pot tenir interès per un grup gran de lectors: presenta un gran nombre de dades interessants sobre els clítics i les seves possibilitats combinatòries que il·lustren un espectre de fenòmens més enllà d'allò que s'estudia des de perspectives més estàndards i normatives i que estén el seu abast a tot l'àmbit de les llengües romàniques.

Tanmateix, la segona meitat de l'obra centrada en l'anàlisi tècnica del clíctic datiu requereix un lector especialitzat i al qual li resultin familiars els desenvolupaments recents de la teoria sintàctica generativista. Tot i que el treball intenta acostar-se a una visió divulgativa de certs aspectes de la sintaxi, s'hi assumeixen conceptes i processos (desplaçament sintàctic, validació de trets) que requereixen coneixements més profunds de les parts tècniques de la teoria.

Els objectius del llibre són dobles: d'una banda, «posar en clar el sistema de clítics catalans» i, d'una altra, estendre l'anàlisi proposada a la resta de llengües romàniques. El segon objectiu s'assoleix amb més èxit que el primer, de nou en bona mesura per la brevetat del treball. Els autors aconsegueixen proposar una anàlisi sintàctica pels clítics i demostren com es pot fer servir per a tots els clítics datius romànics. Ara bé, tot i reconèixer la gran varietat morfofonològica que presenten els clítics en diferents varietats dialectals del català, l'anàlisi no les té en compte, més enllà de les formes barcelonines que s'examinen. Per això, dir que es posa en clar el sistema de clítics català sembla un objectiu massa ambiciós. Probablement seria més encertat dir que aquesta obra suposa un pas endavant en aquesta direcció.

Hi ha un parell d'aspectes que es troben a faltar al llibre. Un seria fer més explícit quins avantatges tenen les propostes que s'hi desenvolupen sobre les que s'havien fet abans. Algunes de les propostes més rellevants sobre els clítics romànics (Bonet 1991, Rigau 1982, Picallo 2007) s'esmenten i s'expliquen amb brevetat, però de vegades no és gaire clar quina mena d'avançament suposa l'anàlisi de Boeckx i Martín respecte d'aquests. Hi ha també algunes qüestions menors que es podrien tractar en edicions futures del llibre, com ara la inclusió de glosses per llengües amb les quals els lectors no han d'estar necessàriament familiaritzats, com l'italià, el baló o l'occità. Aquestes glosses, a més a més, incrementarien el valor didàctic del llibre.

Malgrat aquestes objeccions, l'obra fa aportacions valuoses, especialment en l'ordenació intel·ligent de les propietats especials dels clítics i en l'anàlisi, original i elegant, de les restriccions de persona i cas.

BIBLIOGRAFIA

- BONET (1991): E. Bonet, *Morphology after syntax: Pronominal Clitics in Catalan*, Tesi doctoral, MIT.
- PICALLO (2007): C. Picallo, «On gender and number. Report de Recerca GGT-07-08», Universitat Autònoma de Barcelona [Publicat en part a C. Picallo, «On Gender and Number in Romance», *Lingue e Linguaggio*, 2008, 1, 44-66].
- RIGAU (1982): G. Rigau, «Inanimate Indirect Object in Catalan», *Linguistic Inquiry* 13, 146-150.
- ROBERTS (2010): I. Roberts, *Agreement and Head Movement: Clitics, Incorporation and Defective Goals*, Cambridge MA: MIT Press.